

Министерство образования Республики Беларусь

Учреждение образования «Барановичский государственный университет»

Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего образования
«Тамбовский государственный университет имени Г. Р. Державина»

**СПЕЦИАЛИСТ XXI ВЕКА:
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ
КУЛЬТУРА И ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ
КОМПЕТЕНТНОСТЬ**

Сборник материалов V Международной
научно-практической конференции

(Барановичи, 20—22 октября 2016 года)

Барановичи
БарГУ
2016

Включены материалы докладов V Международной научно-практической конференции «Специалист XXI века: психолого-педагогическая культура и профессиональная компетентность» по актуальным проблемам следующих научных дисциплин и направлений: психология, педагогика, филология, лингвистика и методика преподавания иностранных языков, человек в обществе, организация здоровьесбережения, обучение, воспитание и развитие дошкольников.

Адресовано преподавателям и студентам учреждений высшего образования, магистрантам, аспирантам.

Редакционная коллегия:

А. В. Никишова (гл. ред.), А. В. Прадун, Н. Ф. Захарченя (отв. секретари),
Е. А. Клещёва, Е. Ф. Нестер, К. С. Тристеня, А. В. Демидович, Е. И. Белая, О. Н. Фенчук,
И. В. Пинюта, А. А. Савко

Рецензенты:

доктор психологических наук, профессор Я. Л. Коломинский,
кандидат филологических наук, доцент, доцент кафедры русской и зарубежной литературы учреждения
образования «Гродненский государственный университет имени Янки Купалы» О. Е. Панькова

тыпу: параўнаць словы ў парах і сказаць, якое гучыць на рускай мове, а якое на беларускай; пачуць і паўтарыць толькі беларускія словы; настаўнік называе словы на рускай мове, вучні — на беларускай і наадварот; суаднесці беларускія словы і іх значэнні; дапоўніць сказ беларускім словам; выбраць з шэрагу прапанаваных патрэбнае па значэнні слова; развіць сказ беларускім словам і інш.

Фарміраванне правільнага ўспрымання і разумення беларускай мовы пры слуханні і чытанні забяспечваецца сістэматычнай працай над тэкстамі, у працэсе якой вучні павінны не толькі дасягнуць разумення ўспрынятага, але авалодаць спецыяльнымі спосабамі дзейнасці, якія забяспечваюць гэтае разуменне.

У першым класе фарміруецца таксама ўменне правільна і дакладна ўжываць словы пры канструяванні сказаў па ўзоры, адказваць на пытанні словамі з пытання, адэкватна рэагаваць на пытанне сцверджаннем ці адмаўленнем.

Заклучэнне. Фарміраванне вымаўленчых навыкаў на ўроках мовы — складаная праблема, якая патрабуе штодзённай увагі настаўніка, метадычнай паслядоўнасці і мэтанакіраванасці. Урокі вуснага моўнага курсу павінны вырашаць складаныя для дзіцяці праблемы, звязаныя з засваеннем беларускай мовы ў рускамоўнай школе.

Спіс цытуемых крыніц

1. Ляшчынская В. А., Шведава З. У. Методыка выкладання беларускай мовы : вучэб. дапаможнік. Гомель : Гом. дзярж. ўн-т імя Ф.Скарыны. 171 с.
2. Яленскі М. Р. Метады і прыёмы фарміравання вымаўленчых навыкаў // Выкладанне беларускай мовы і літаратуры : кн. для настаўніка / пад рэд. М. А. Лазарука. Мінск : Народная асвета, 1983. С. 27—45.
3. Ляшчынская В. А. Аб засваенні акцэнталагічных норм беларускай мовы // Вывучэнне беларускай мовы і літаратуры ў школе / пад рэд. М. А. Лазарука. Мінск : Народ. асвета, 1988. С. 30—34.

УДК 37.016:808.5

С. К. Якубоўская

Раённы адзел адукацыі, Ляхавічы

ВЫКАРЫСТАННЕ ІНАВАЦЫЙНЫХ ТЭХНАЛОГІЙ У ПРАЦЭСЕ ФАРМІРАВАННЯ КАМУНІКАТЫўНАЙ КАМПЕТЭНТНАСЦІ ВУЧНЯў У ШКОЛЕ

Уводзіны. Развіццё звязнай мовы вучняў — гэта не толькі задача настаўнікаў беларускай і рускай моў, але і ўсіх настаўнікаў, якія выкладаюць школьныя прадметы. Таму цэнтральнай задачай усіх педагогаў з'яўляецца фарміраванне і ўдасканаленне маўленчых здольнасцей і аналітыка-сінтэтычных практычных уменняў і навыкаў у іх асноўных відах — аўдзіраванні, вымаўленні, чытанні, пісьме.

Аналітыка-сінтэтычная моўная і практычная маўленчая дзейнасць школьнікаў метадыстамі разглядаецца як «сродак мэтанакіраванага развіцця інтэлекту і маўленчых механізмаў дзяцей і падлеткаў; як дзейнасць, якая з дапамогай дыдактычных сродкаў садзейнічае выпрацоўцы нормаў літаратурнага вымаўлення і правапісу, стымулюе ўзбагачэнне слоўніка і граматычнага ладу мовы вучняў, фарміруе ўменне ўспрымаць і ствараць звязныя тэксты, разнастайныя па стылістычнай і жанравай прыналежнасці, структурна-моўнай арганізацыі мэтанакіраванасці, паўнаце і дакладнасці выражэння думкі» [1, с. 84].

Вучоныя засяроджваюць усё большую ўвагу на тым, што прадуктыўная творчая дзейнасць школьнікаў паспяхова забяспечваецца толькі тады, калі вучні актыўна ўдзельнічаюць у маўленні і працэсе пазнання. Нярэдка засваенне праграмага матэрыялу стрымліваецца недастатковай сфарміраванасцю ў школьнікаў менавіта моўных і маўленчых агульнаадукацыйных аналітыка-сінтэтычных уменняў і навыкаў. Практыка школьнага навучання пераконвае ў тым, што вырашыць важныя задачы па фарміраванні камунікатыўнай кампетэнтнасці вучняў толькі на ўроках беларускай мовы і літаратуры і рускай мовы і літаратуры не ўяўляецца магчымым. Таму ў адукацыйны працэс эфектыўным будзе ўключэнне метадаў і прыёмаў інавацыйных тэхналогій [2].

Асноўная частка. Аналіз выкарыстання настаўнікамі элементаў інавацыйных тэхналогій у працэсе выкладання дысцыплін розных кірункаў пацвярджае, што ў школьным навучанні адсутнічае пераёмнасць: настаўнікі пачатковых класаў часцей выкарыстоўваюць элементы гульнівых тэхналогій, тэхналогіі творчага рашэння вынаходніцкіх задач, развіцця крытычнага мыслення праз чытанне і пісьмо; настаўнікі старшых класаў робяць акцэнт на выкарыстанне інфармацыйных і камп'ютэрных тэхналогій, тэхналогіі інтэрактыўнага навучання, праблемага навучання, праектнай тэхналогіі і інш.

Аднак настаўнікі, якія працуюць у сярэдніх і старшых класах, павінны ўлічыць, што, напрыклад, сістэма правілаў, распрацаваная прыхільнікамі тэхналогіі творчага рашэння вынаходніцкіх задач, па якіх павінен працаваць і працаваў настаўнік пачатковых класаў, мэтанакіраванае выкарыстанне спецыфічных метадаў і прыёмаў: метады факальных аб'ектаў, эўрырытм, прагназаванне, сінектыка, метады «мазгавога штурму» і інш. — садзейнічаюць актывізацыі творчага мыслення вучняў незалежна ад этапу навучання ў школе.

Метад «мазгавога штурму», або брэйстормінг, — гэта спецыфічная методыка стымулявання творчай актыўнасці вучняў, якая зыходзіць з меркавання, што пры звычайных прыёмах абмеркавання і рашэння праблем узнікненню наватарскіх ідэй перашкаджаюць кантрольныя механізмы свядомасці, якія стрымліваюць плынь гэтых ідэй пад уздзеяннем звыклых, стэрэатыпных форм прыняцця рашэнняў. Для таго каб зняць уплыў дадзеных фактараў, праводзіцца абмеркаванне ў групе, кожны ўдзельнік выказвае думкі на прапанаваную тэму, імкнучыся пры гэтым пабуджаць іншых да ідэй, падобных на свабодныя асацыяцыі. Затым ідэі аналізуюцца, выяўляюцца найлепшыя рашэнні.

Метад выяўлення супярэчнасцей з'яўляецца важнейшым не толькі ў сістэме «Творчае рашэнне вынаходніцкіх задач» (менавіта з яго пачынаецца разбор любой праблемнай задачы), але і ў цэлым у філасофскім мысленні. Зразумела, школьнікі яшчэ не могуць у сваім светаўспрыманні дасягнуць філасофскіх глыбін, але элементамі гэтага мыслення яны здольны авалодаць. Уменне выяўляць супярэчнасці прымусае іх драбіць цэласнае ўспрыманне аб'ектаў і з'яў рэчаіснасці на асобныя часткі, развівае аналітычны падыход і вынаходніцкі стыль мыслення.

Тэхналогія «Творчае рашэнне вынаходніцкіх задач» адрозніваецца ад іншых тым, што не толькі прапануе інавацыйныя метады і прыёмы арганізацыі працэсу навучання, але і дакладны алгарытм іх дзеяння з прагназуемымі вынікамі.

Распрацаваныя настаўнікамі-трызаўцамі алгарытмы па складанні загадак і казак паспяхова выкарыстоўваюцца на ўроках не толькі беларускай мовы і настаўнікамі, але і рускай.

Дакладна рэалізаваны алгарытм праектнай тэхналогіі пры арганізацыі і правядзенні ўрокаў садзейнічае стварэнню камунікатыўнага асяроддзя і актыўнаму ўключэнню вучняў у працэс суразмоўніцтва:

- праектная ініцыятыва. На гэтым этапе вучні пад кіраўніцтвам настаўніка выбіраюць і абмяркоўваюць тэмы праекта, вызначаюць матэрыял для даследавання;

- вызначэнне канчатковага выніку праекта. Вынікі сумеснай працы ў межах праекта могуць быць дапрацаваны ў пазаўрачочны час і прэзентаваны ў выглядзе дакладаў на навуковых вучнёўскіх канферэнцыях;

- стварэнне груп і размеркаванне абавязкаў: кіраўнік праекта, даследчык і інш. Кола абавязкаў вызначае настаўнік з улікам спецыфікі выкладаемага прадмета, асаблівасцей тэмы, якая вывучаецца, індывідуальных асаблівасцей вучняў і ўзроўню іх падрыхтаванасці. Паспяхова будуць рэалізаваны наступныя этапы навучання, калі для слаба падрыхтаваных вучняў настаўнік распрацуе невялікія рэплікі-ўстаўкі, рэплікі-маналогі ў адпаведнасці з атрыманым заданнем, тэмай урока;

- распрацоўка групавога навучальнага маршрута. Настаўнік можа прымаць удзел у рабоце адной з груп, але выступаць не кіраўніком, а выконваць тую ролю, якую даручаць вучні;

- правядзенне «мазгавога штурму», стварэнне банка ідэй. Настаўнік можа прапанаваць вучням меркаванні вучоных па заяўленай праблеме, і на пачатковым этапе выкарыстання тэхналогіі вучні могуць выказаць свае думкі, абпіраючыся на навукова правераныя факты;

- размеркаванне заданняў. Заданні, якія атрымліваюць групы, могуць супадаць у тым выпадку, калі тэма не вельмі аб'ёмная, але цікавая для прэзентацыі ў праектах;

- збор матэрыялу. Настаўнік пры ўмове зацікаўленасці вучняў, асабліва ў профільных класах, можа праводзіць апераджальнае кансультаванне вучняў;

- калектыўнае абмеркаванне выкананай работы. Выбар формы абароны праекта (творчая справаздача). Правядзенне ўрокаў па розных прадметах у камп'ютэрных класах дазваляе вучням разнастаіць форму абароны праекта;

- абарона праекта;

- рэфлексія.

Праектная тэхналогія якасна змяняе арганізаванае педагагічнае ўзаемадзеянне, робіць яго прывабным для вучняў.

Тэхналогія рознаўзроўневага навучання дазваляе кожнаму вучню, нягледзячы на істотныя адрозненні ў тэмпах авалодання новым матэрыялам, у здольнасцях, у розным узроўні развіцця пазнавальных працэсаў, дасягнуць дастаткова высокай маўленчай культуры, засвойваць матэрыял рознымі спосабамі. Зразумела, што на этапе падрыхтоўкі да ўрока настаўнік павінен дадаткова распрацаваць раздатчны матэрыял з улікам індывідуальных асаблівасцей вучняў класа. Паспяхова рэалізаваць метады і прыёмы тэхналогіі рознаўзроўневага навучання маюць магчымасць настаўнікі пераважнай большасці сельскіх школ, у якіх поўнаасцю не ўкамплектаваныя класы.

Тэхналогія інтэрактыўнага навучання дае магчымасць настаўніку змяніць арганізаванае педагагічнае ўзаемадзеянне, зрабіць яго прывабным для вучняў, умацаваць іх станоўчую матывацыю да працэсу навучання.

Дасягнуць шляхоў эфектыўнага рашэння праблемы актывізацыі вучэбнай дзейнасці можна толькі шляхам спробы новых метадаў і стратэгіяў на ўроках у канкрэтным класе, адаптуючы іх на вучэбны матэрыял канкрэтнага прадмета.

Заклучэнне. Практыка школьнага навучання пераконвае ў тым, што сістэматычнае выкарыстанне інавацыйных тэхналогій садзейнічае навучанню творчаму мысленню, фарміраванню ў вучняў уменняў: убачыць праблему, супярэчнасць, канфлікт; шукаць шляхі іх вырашэння; знаходзіць нечаканыя, нестандартныя варыянты; вылучаць фантастычныя, на першы погляд, ідэі. Інавацыйныя тэхналогіі ў спалучэнні з традыцыйнымі методыкамі дазваляюць рашаць адну з прыярытэтных задач сучаснай сістэмы адукацыі — садзейнічаць развіццю творчай асобы, ствараць умовы для фарміравання камунікатыўнай кампетэнтнасці.

Спіс цытуемых крыніц

1. Протчанка В. У. Актуальныя праблемы тэорыі і практыкі навучання беларускай мове. Мінск : НІА, 2001. 212 с.
2. Буйских Т. М., Задорожная Н. П. Критическое мышление в преподавании общественных дисциплин : метод. пособие для преподавателей вузов. Бишкек : ОФЦИР, 2003. 190 с.